

EHL-İ BEYT'İN GİZEMLİ MİRASI CİFİR VE TÜRKÇE CİFİR METİNLERİNDEN ÖRNEKLER*

EHL-I BEYT'S MYSTERIOUS HERITAGE CİFİR AND EXAMPLES FROM TURKISH CİFİR TEXTS

Özer ŞENÖDEYİCİ**

Öz

İnsanoğlu tarih boyunca yaratılış, ölüm, gelecek gibi gayb alanına giren konuları merak etmiştir. Bu merak insanlığı çeşitli yöntemler kullanarak mutlak bilinmez olanın peşine düşürmüştür. İnsanoğlunun gayba duyduğu merak, İslâm dünyasında ve bilhassa Şia'da “cifir” kavramının sıkça işlenmesi sonucunu doğurmuştur. Hazreti Muhammet'in Hazreti Ali'ye ve Ehl-i Beyt mensuplarına emanet ettiği söylenen gizemli bilgiler, pek çok mutasavvıfın ve müellifin dikkatini çekmiştir. Bunun neticesinde genellikle Hazreti Ali'ye ve Cafer-i Sadık'a ait olduğu söylenen eserlerden hareketle geleceğin bilineceği düşünülmüştür. Kuran-ı Kerim, gaybın yalnızca Allah tarafından bilineceğini söylemektedir. Bununla birlikte bazı zümreler, kendi benliğini aşan kâmil insanların da bu bilgiye ulaşacağını düşünmüşlerdir. Türk kültüründe ve inanç tarihinde cifir konulu pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunların bir kısmı edebî özellikler gösterecek biçimde yazılmıştır. Ayrıca birçok kalem sanatçısı da edebî eserlerinin yanı sıra cifirle ilgili kitaplar ya da risaleler de yazmıştır. Bu çalışmada Türk diliyle yazılmış cifir eserlerinden bahsedilecektir. Eserlerden örnekler neşredilecek ve konu hakkında bazı tespitlerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i Beyt, Şia, cifir, gayb

Abstract

Throughout history, mankind have always been curious about creation, death, and the future. This curiosity has led human beings to pursue what is absolutely unknown. The curiosity of mankind to the future has resulted in the frequent processing of the concept of “cifir” in the Islamic world and especially in Shia. The mysterious information that the Messenger Muhammad entrusted to the members of Hazrat Ali and Ahl al-Bayt drew the attention of many scholars and authors. As a result, it is thought that future can be known with the reference of works which are generally believed to belong to Hazrat Ali and Cafer-i Sadiq. According to the Shii tradition, Hazrat Ali had works titled al-Cifir and al-Jami'i which contained information on the future. The cifir, which means “sheep's skin”, is, according to some, the treasury of secrets that Hz. Muhammad wrote to a sheep or camel's skin and handed it to Hazrat Ali. The Qur'an says that the future is known only by Allah. Some people, however, thought that the people who were beyond their own self would reach this knowledge. Many works on prophecy in Turkish culture and belief history exists. Some of them are written in such a way that show literary characteristics. In addition, many pen writers have written literary works, as well as prophetic books or treatises. The fact that some of the texts about the prophecy are verse shows the function of poetry when the divine secrets are expressed. In this study, some of the works written in Turkish will be mentioned. Examples from the work of prophecy will be given and some critics will be made about the subject. Thus, the boundaries of the tradition of prophecy will be drawn in Turkish cultural history and the method that this will follow will be revealed.

Key Words: Ehl-i Beyt, Şia, cifir, gayb

* Makalenin Geliş Tarihi: 27.08.2018, Kabul Tarihi:07.09.2018. DOI: 10.31624/tkhbvd.2018.19

** Doç. Dr., Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. ozersenodeyici@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8719-6955>

1. Giriş

İnsanoğlu, çevresinde olan biteni yorumlayabilen bir varlıktır. Onun bu özelliği, evreni diğer canlılardan farklı bir şekilde algılamasını ve sorgulamasını sağlar. Ancak insanın sahip olduğu kısıtlı maddî imkânlar; onun yaratılış, gayb, kıyamet, yaşam, ölüm gibi temel manevî meselelerini çözebilmesinde yetersiz kalır. Bu durumda hisse, ilhama ve sezgiye dayanan, kimi zaman da eldeki ilahî materyallerin deşifre edilmesini önemseyen yöntemler ön plâna çıkar. Cifir, bu yöntemlerden biridir.

Cifir (*cifr*), kelime anlamı itibariyle “sütten kesilmiş kuzu, oğlak; içi taşla örülmemiş geniş kuyu” anlamlarına gelir (Yurdagör, 1993: 215). Dilimizde cifir / cifir olarak kullanılan sözcüğün aslı “cefir”dir. Yalnızca Ehl-i Beyt’e münhasır olduğu söylenen bu ilim, Türk kültür ve inanç hayatında önemli bir yer tutmuştur. Konuya ilgi duyan pek çok mutasavvıf ve müellif yazdıkları eserlerde cifre temas etmişlerdir. Terim olarak ise cifir şu şekilde tarif edilebilir: “Rasulullah (s.a.v.) tarafından kendisinden sonra gelecek olan imamlardan Cafer Sadık başta olmak üzere on iki imama verilmesi için Hz. Ali (r.a.)’a emanet edilen, kıyamete kadar meydana gelecek bütün dini ve siyasi olayların, bilgilerin ve sırların yirmi sekiz harf vasıtasıyla çözüldüğü bir ilimdir ki bu eserler ancak Ehl-i Beyt’e mensup imamlarca veya ahir zamanda gelmesi beklenen mehdi tarafından çözülebilecek rumuzlarla doludur (Seber, 2004: 240).” Cifir ilminde yer yer harflerin sayısal değerlerinden de istifade edildiği için ebced de kimi zaman aynı anlamda kullanılır.

Kuran-ı Kerim’de gaybın yalnızca Allah tarafından bilinebileceği pek açık biçimde dile getirilmiş olsa da¹ “Allah’ın gaybı Resullullah’a ve onun vekili olarak seçtiği evliya sınıfına bildireceğini savunan Şia ve tasavvufi gruplar, cifirin de bunun dolaylı yolu olduğunu iddia etmişlerdir” (Yazıcıoğlu, 2004: 85). Bunun neticesinde farklı rivayetlere dayanan anlatılar vücuda getirilmiş, geleceğe dair tüm bilgilerin seçkin bir grup insan tarafından bilineceği sonucuna ulaşılmıştır. Sülemî, “Göklerin ve yerin gaybı Allah’ındır” ayetini tefsir ederken gayb bilgisine muttali olan seçkin kulların kim olduklarını açıklar: “Gaybı Allah’tan başkası bilmez, yalnız kulları arasında kendine yakın olan seçkin kulları gayba vâkıf olur. Bunlar kendi varlıklarıyla değil, Hak’ta fani olmaları sebebiyle gaybı bilirler. Bu tür şahıslar kendilerinden geçmiş, kâinatı arkalarına atmış kimselerdir” (Kara, 1994: 67).

Cifir ilminin yalnızca ehli tarafından anlaşılabilceği, yazma cifir metinlerinin tümünde dile getirilen bir durumdur. Hatta söz konusu bilginin ehil olmayanlara açıklanması kınanacak bir davranış olarak nitelenir. Aşağıda *-Ta’bir-i Şeyh Abdurrahmân el-Bistâmî Fi-’ilmi’l-Cifir* adlı eserde bu konunun ısrarla dile getirildiği cümleler yer almaktadır:

“Bilgil kim, bu ‘ilm-i cifrın esrârına kimsene muttali’ olmaz, tâ kim bu ‘ilmin sâhibine rücû’ etmeye.”

“Bu sırra kimse muttali‘ olmaz, ol kişi kim nübüvvet esrârından haber-dâr olmaya. Haber-dâr olana ma‘lûm ola.”

“Beş bu ‘ilm-i şerîfi nâ-ehlden saklamak gerek, ehline rumûz ile câ‘iz ola ve illâ tasrîhi hîç bir vech ile câ‘iz olmaya” (19 Hk 3109: 2b, 6b).

Cifir metinlerinin nispet edildiği iki isim diğerlerinden öne çıkmaktadır. Bunlar bilhassa Şia ehli tarafından son derece önemsenen Hazreti Ali ve Cafer-i Sadık’tır. İnanışa göre, Hazreti Ali’nin *el-Cifr* ve *el-Câmia* adlı iki eseri bulunmakta, bunların içinde de önceki kutsal kitapların özü ile kıyamete kadar gerçekleşecek olan hadiseler, sorunlar ve çözümleri yer almaktadır. Ancak bu eserlerdeki rumuzlar sadece Ehl-i Beyt imamlarınca çözülebilmektedir (Öz, 2016: 192). “Diğer bazı kaynaklara göre ise söz konusu kitapları yazarak cifir ilmini kuran Cafer es-Sadık’tır. Ona *el-cefrü’l-ahmer* [kırmızı deriden yapılmış torba] ile *el-cefrü’l-ebıyaz* [beyaz deriden yapılmış torba] şeklinde iki cifir nisbet edilmekte, bunların ilkinde Hazreti Peygamber’in silahı, ikincisinde ise Zebur, Tevrat, İncil ve Hazreti İbrahim’e verilen suhuf ile helal ve harama dair bütün bilgilerin bulunduğu rivayet edilmektedir” (Yurdagür, 1993: 216). İbn Haldun, “Mukaddime”sinde Cafer-i Sadık’a izafe edilen bu kitabı Kindî’nin deşifre ederek Abbasi Devleti zamanında cereyan eden olayları ve Abbasi Devleti’nin yıkılışını saptadığını belirtmektedir. İbn Haldun’a göre bu kitap Hülâgû’nun Bağdat Kütüphanesi’ndeki kitapları Dicle nehrine atması esnasında zayı olmuştur. Ancak Afrika’da bu kitabın bir parçasının bulunduğu ve *Küçük Cifr* adıyla anıldığı rivayet edilmektedir (İbn Haldun, 1996: 209-210).

el-Cifr’in ve benzerlerinin, herkesçe anlaşılabilir bir metin olmadığı tarihin seyrinden anlaşılmaktadır. Elinde böyle bir metin bulunduran sıradan insan ya da zümre tarihin akışını her zaman kendi lehine çevirebilir ve mutlak bir güce sahip olabilir. Sırrın bilindiği hâlde neden yaygınlaştırılmadığı ve herkesin anlayacağı bir dille ifade edilmediği; cevaplarını yine sadece ehlinin bildiği bir sır olarak kalmaktadır. Yani sırrı bildiğini fakat paylaşmadığını veya şifreli bir şekilde ifşa ettiğini söyleyen bir kimse, gayb bilgisine sahip olduğunu -garip bir şekilde- kanıtlamış bulunmaktadır.

19 Hk 3109 numaralı cifir metninde (*Tercüme-i Ta’bir-i Şeyh Abdurrahmân el-Bistâmîⁱⁱ Fi-‘ilmi’l-Cifr*), bu gizemli ilmin doğuşu şu şekilde anlatılır: Bir gün Hazreti Peygamber mescitte otururken Cebrail gelir. Cebrail, Peygamber’e Allah’ın selamını iletir ve getirdiği iki elmayı verir. Daha sonra Hasan ve Hüseyin, dedelerinin yanına gelir. Peygamber elmanın birini Hasan’a, diğerini Hüseyin’e verir. İki kardeş, hocaları İbn U’kâb’ın yanına gelince U’kâb bu elmaların dünya elması olmadıklarını, yıldıza benzediklerini söyler ve onlardan bir tanesini yer.

Karnı şişen U‘kâb, gönlüne dolan gayb bilgisini ifşa etmeye başlar. Bu durumu gören insanlar, onun başına doluşurlar. Daha sonra durum Hazreti Muhammet’e bildirilir. Peygamber, U‘kâb’ın karnını sıvazlayıp onu iyileştirdikten sonra, onun sırlar ihtiva eden sözlerinin cahillerden saklanması gerektiğini söyler. Böylece U‘kâb’ın sözleri takdim tehir yoluyla değiştirilir. Mısır’ın şairleri, çeşitli remizlerle U‘kâb’ın sözlerine şiirlerinde yer verirler. Hazreti Muhammet bu konuda şöyle buyurur: “Allah’ın gizli hazineleri vardır. O hazinelerin anahtarı şiir dilidir.”ⁱⁱⁱ

Yukarıdaki metinde, cahillerin anlayamayacağı cifir ilminin, Mısır şairlerince mısralara nakşedildiği söylenmekte, şiirin yalnızca şaire ait sırları değil, evrenin de bilinmeyenlerini ifşa ettiği söylenmektedir. Bu durum şiir ve cifir arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tasavvuf edebiyatı ve Klâsik Türk edebiyatı çerçevesinde eser ortaya koyan şairlerin cifir konulu şiirler yazdıkları bilinmektedir. Örneğin cifre dair ilhamlarla şiirler kaleme alan Niyâzî-i Mısırî bunlardan biridir. Bu mutasavvıf, kendi ifadelerine göre Boğazhisar’a hapsedilmek için gönderildiğinde bütün kitaplarını yırtıp vecde gelmiştir. Ayıldığında kendini boynu zincirli, ayağı prangalı hâlde bulmuş; ayrıca *esmâ-yı hurûf ve kavâid-i cifr*’in kapılarının kendisine açıldığını fark etmiştir (Tatçı, 2014: 219-220). Cifre adeta tutkun olan Mısırî, kendisini bazen İsa bazen de Mehdi ilan etmiş, İbn Arabî^{iv}’nin *Ankâ-yı Muğrib ve Fütühât*’ından deliller getirerek söylediklerini ispatlamaya çalışmıştır (Gölpınarlı, 1972: 222). Mısırî, cifir ilmine muttali olduğunu bir gazelinde şöyle dile getirmiştir (Erdoğan 1998:64):

Esmâ-yı ilâhiyyede bî-had hünerim var
Her demde semâvât-ı hurûfa seferim var

Gönlüm göğünün yıldızının hîç ‘adedi yok
Her burcda benim bin güneş ü bin kamerim var

‘Âlimlere ebced hocası olmak olur ‘âr
Alçak görünen ebcede ‘âlî nazarı var

‘Arşı ve semâvâtı ‘ulûmun budur el-hak
Hem dahi zemîninde tükenmez güherim var

Bununla bir oldu dem-i ‘Îsî ve Mısırî
Gönlüme dahi ne gelürüm ne giderim var

Bosnalı Kâimî^v’nin *Divan ve Vâridât* adlı eserlerinde yer alan cifir manzumeleri, adeta birer gazavatnamedir. Şairin, Balkan topraklarının hengâmeli dönemlerinde kaleme aldığı zafer müjdeleyen kehanetleri o coğrafyada bulunan Müslümanları teselli etmiş olmalıdır. Ayrıca Kâimî, salt estetik kaygısı gütmeyeceği kehanet içerikli şiirlerinde, cifirle şiiri başarılı bir şekilde imtizaç ettirmiştir. Aşağıda onun bu

minvalde yazdığı bir şiir yer almaktadır (06 Mil Yz A 2786, 37a-38a, ayrıca bkz. Aydın 2007: 480-481):

Deryâ-yı dil cûş eyledi andan haberler söyledi
Ehl-i dili hoş eyledi bahr-i vilâyet vaktidir

Târîh bi-küllü gayb-ı ‘âm erişti gördü hâs u ‘âm
Bitti kamu işler tamâm nûr-ı hidâyet vaktidir

Sâhib-zamân meydân kura gerçek erenler hem dura
Zâlimleri cümle kıra seyf-i ‘inâyet vaktidir

Yalancılar yâ n’eylesin başa tedârik eylesin
Hak ehli hak hak söylesin rûz-ı kıyâmet vaktidir

Taklîd-i ‘ilm ehli olan zerre riyâ üzre kalan
Hep sözleri oldu yalan özge nedâmet vaktidir

Erdi nihâyet bu zamân kezzâblara olmaz emân
Kılıç vurula bî-gümân âhir rivâyet vaktidir

Kurd ile koyun yürüye toprak ısa dağ eriye
Pınar denizler soğuya gayret nihâyet vaktidir

Dîvâneler uyanısar şirk ü nifâklar gidiser
Bu demdir ol dem ey püser ‘ayn-ı şehâdet vaktidir

Kalka mezâhib cümlesi erince kudret cümlesi
Bir mezheb ancak kalası zîrâ şehâdet vaktidir

Ol kim Muhammed’dir resûl ondan durur cümle usûl
Dersen bulam Hakk’a vusûl doğru hikâyet vaktidir

Sırr-ı Hak olur âşikâr esmâ-yı Bârî kıl şumâr
Kudret makâmı Kird-gâr Kur’ân u âyet vaktidir

Ey Kâ’imî çok söyleme çünkü eriştin bu deme
Seyrâna gel hiç gam yeme Mehdî ‘alâmet vaktidir

Karamanlı Aynî de şiirlerinde cifirle ilgili bazı denemeler yapmış, şiirlerinde “cifr” ve “câmî” sözcüklerini Hazreti Ali’ye nispet edilen *el-Cifr* ve *el-Câmî*’a adlı eserlere gönderme yapacak şekilde kullanmıştır:

Okı zülf ü kaşının erkâmını
Sifr-i Âdem cifr-i câmi' bundadır (Aynî)

Kütb-i kifâyet oku sifr-i hidâyet oku
Cifr-i vilâyet oku gel bana gel bana (Aynî)^{vi}

Her gizemli ilim gibi cifrın de meşruiyetini göstermek amacıyla çeşitli dönemlerde çeşitli rivayetler, hikâyeler, efsaneler uydurulmuş; işin erbabı tarafından bu ilmin hakkıyla icra edildiği düşüncesi yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Cifrın makul ve muteber olduğu ana fikrini içeren bir anekdot, *Solak-zâde Tarihi*'nde yer almaktadır (Çabuk, 1989: 105-106). Buna göre Sultan Selim, Şam'ı fethettiğinde İbnü'l-Arabî'nin mezarını ziyaret eder. Burada cifir ilmine vâkıf bir kişi bulunmaktadır. Padişah bu zata Mısır'ı fethedip edemeyeceğini sorar. Zat, fethin Kuran'da yazılı olduğunu müjdelar. Padişah bunun ne şekilde olduğunu sorduğunda cifir âlimi “And olsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da yazmışızdır ki, arza ancak salih kullarım mirasçı olur” (*Kuran-ı Kerim*, “Enbiya” 21/105) ayetini okur. Buradaki “arz” ile Mısır diyarının kastedildiğini söyler ve şöyle devam eder: “Nitekim elif lâmsız oldukta, Osmanlı diyarına işaret olunduğu gibi, âyet-i kerimedeki ve *lekad* lafzı da hesaben yüz kırktır ki, bunun mübarek isminiz olduğuna işaretir. *Zikr* lafzı da dokuz yüz ikidir. O tarihte Mısır'ın fethi ile kâm-yâb olmanızdan haber verilmiştir. Özellikle bizim salih kullarımızdan o yere varis olur diye, Hazreti Bârî, sizi tavsif buyurmuşlardır. Yani Mısır fethinin müjdesiyle, cihan padişahını tebşir etmişler^{vii}.”

Dünya tarihinde önemli bir yer işgal eden Osmanlı Devleti'nin zaferleri ve akıbeti ile ilgili pek çok kehanet ileri sürülmüştür. Bunlardan birkaçına temas etmekte fayda vardır. 06 FB 373 numaralı yazmanın 71a-71b varaklarında yer alan bir anekdotta, Osmanlı Devleti'nin inkırazına dair bilgiler yer almaktadır. Bu metinde anlatıldığına göre Kanuni Sultan Süleyman Manisa'ya geldiğinde, beraberindeki hocası hasret gidermek üzere Akhisar'a uğrar ve Şeyh İlahî adındaki zatla sohbet eder. Hoca, Şeyh'e Osmanlı Devleti'nin geleceği hakkında bir soru sorar. Şeyh Hicrî 1400 (M. 1980-1981) tarihinde Osmanlı Devleti'nin Kırım hanları tarafından yıkılacağı, sonra yeniden kurulacağı kehanetinde bulunur. Hoca, Şeyh'e ısrar etse de Şeyh, daha fazla sır söylemez, söylediklerinin ifşa edilmesine de izin vermez^{viii}. İbn İsa Saruhanî'nin *Rumûzu'l-Kunûz* adlı eseri de Osmanlı Devleti'ni merkeze alan kehanetler içerir. Hicrî 965 (M. 1557) yılında yazılan eser, hicrî 2035 (M. 2595/2596) yılına kadar gerçekleşecek siyasi ve askeri olayları anlattığı iddiasındadır. Eser, elbette kaynağı meçhul bir ilhama istinat etmekte ve gerçeği yansıtmamaktadır. Ancak en azından XVI. yüzyılda kıyametin kopacağına inanan birçok zümreye nispetle Saruhanî'nin dünyaya çok daha uzun bir ömür biçtiği görülmektedir. On iki bölümden oluşan eserin ilk bölümü padişahları konu almakta ve Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra gelecek padişahlara ışık tutmaktadır. Ona göre, “Kanunî Sultan Süleyman neslinden on bir padişah gelecektir. Bunlardan ikisi

adil ve cömert olacak, ikisi zalim, üçü faziletli, dördü ise gazi olacaktır. Bu padişahlar şer'î kanuna göre hareket edip düzeni sağlayacaklardır. Ayrıca bunlardan biri kırk üç sene, biri on dokuz sene, biri elli üç sene, biri yirmi sekiz sene tahtta kalaca[ktır.]” (Özgül, 2004: 28).

Cifir ve benzeri kehanet yöntemlerine günümüzde de rağbet edildiğine, internet ortamında yapılacak basit bir tarama ile şahit olunabilir. Popüler kültürde Müştâk Baba'nın, Ankara'nın başkent olacağını bir asır önceden ima ettiği söylenen manzumesi, cifirin muteber bir bilgi alanı olabileceğine kanıt olarak gösterilir:

Me'vâ-yı nâzenîne kim elf olursa efser
Lâ-büdd olur o me'vâ İslâmbol ile hem-ser^{ix}

[Hangi nazik mekâna elif harfi taç olursa, şüphesiz o mesken İstanbul'la başa baş olur.]

Manzumede “elf” sözcüğünün hem elif harfi hem de bin sayısı (1000) anlamına gelmesinden hareket edilmiştir. Elifin efser olması ise, efser'in ebced hesabına göre karşılığı olan üç yüz kırk bir (341) sayısının bin sayısına ilave edilmesi olarak düşünülmüş böylece bin üç yüz kırk bir (1341) sayısı elde edilmiştir. Bu sayı hicrî takvime göre Ankara'nın başkent olduğu tarihtir (Bardakçı, 2014). Manzumenin tümü, “Ankara” sözcüğünün elde edildiği lügaz türünde bir gazeldir. Gayb heveskârlarının içtenlikle sarıldıkları bu şiirde, sanılanın aksine, Ankara'nın başkent oluşuna dair herhangi bir remiz bulunmamaktadır. M. Fatih Köksal, şiirin Müştâk Baba'nın 1227 yılında Ankara'ya gelerek Hacı Bayram Veli türbesini ziyaret etmesini konu aldığını, muamma türü manzumelerin çözümünde izlenmesi gereken yolu takip ederek ortaya koymuştur. Birinci beytin dilbilgisel yapısı, anlamı, öngörülen tarihin metindeki ile uyuşmaması gibi karineler de şiirin gelecekte haber verdiği tezini çürütmektedir^x. Elbette konuyla ilgili en mantıklı delil ise, insanoğlunun geleceği görmek gibi bir hassasının bulunmayışıdır.

Diğer şairler Halîmî (ö. 1854), Hâşim Baba (ö. 1783), Hikmetî (ö. 1755), İbn-i İsâ Saruhânî (ö. 1554), Koca Râgıb Paşa (ö. 1763), Mehmed Şerîf (ö. 1631), Muhyiddin Mehmed (ö. 1534), Hâcetçi-zâde Hüseyin Aşkî Efendi (ö. 1989) gibi şair ve edipler cifir ilmiyle uğraştığı bilinen kimselerdir.^{xi} Elbette bu şairler dışında onlarca edip ve mutasavvıf da söz konusu ilme gönül vermiştir.

Tercüme-i Ta'bir-i Şeyh Abdurrahmân el-Bistâmî Fî-'ilmi'l-Cifr başlıklı metnin, giriş kısmındaki bazı değişiklikler dışında aynısı olan, 06 Mil Yz Cönk 271 numaralı bulunan ve yalnızca *Cifr* başlığını taşıyan eserde anlatıldığına göre, Hazreti Muhammet, Kıyamet'e kadar gelecek padişahların adlarını, doğacakları günleri Hazreti Ali'ye bildirmiş; Ali de bunları deve derisine, çeşitli sembollerle kaydetmiştir. Cifir kitabında yirmi sekiz şekil (sûret) bulunmaktadır. Her şekil yetmiş padişah ismine karşılık gelmektedir. Yani cifirde toplam bin dokuz yüz

altmış padişahın ismi geçmektedir. On dört Emevi, on iki Abbasi halifesinin de isminin rumuzu olan şekillerin^{xii} yanı sıra, kanlı savaflara ve fitnelere sebep olacak padişahların adı Hazreti Hasan'dan kıyamete değin listelenmiştir. Ayrıca yirmi bir bin altı yüz on bir şehrin adı ve akıbeti, yedi iklimdeki yetmiş bin padişahın başlarına gelecek olaylar, kıyamet alametleri, Mehdi'nin, Benî Asfar'ın ve Rical'in zuhur edişi, İstanbul'un fethi, İsa'nın gökten inişi, Yecuc'un ortaya çıkışı, güneşin batıdan ne zaman doğacağı tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır (89a)^{xiii}.

Günümüzde çoğunlukla sözdebilim (*pseudoscience*) alanının bir uğraşı olarak değerlendirilse de cifir, eski dünyada büyük rağbet görmüş, birçok kitle tarafından muteber bir bilgi alanı olarak kendisine yer edinmiştir. Günümüzde de rağbet gören bu gizemli ilmin, geçmişte ne şekilde algılandığı, nasıl yorumlandığı gibi hususlar; insanoğlunun hangi karanlık yollardan geçerek günümüze ulaştığına ışık tutacaktır. Bu nedenle Türkçe cifir metinlerinin edebî, sosyal ve tarihî kıymetlerinin ortaya konması ve bu uğraşın geçmişteki hiçbir tespitinin gerçeği yansıtmadığının gösterilmesi; günümüz kültür ve inanç atmosferine de katkı sağlayacaktır.

Metin Örnekleri:

Anonim, *Tercüme-i Ta'bîr-i Şeyh Abdurrahmân el-Bistâmî Fî-'İlmi'l-Cifir*, 19 Hk 3109:

Kim ki işareti fehm ider, şağinsun her kim 'ibârâtı okur, ketm eylesün. [11a] Zîrâ bu işaretdür bisât-ı bastıyyeye ve rumûz-ı cifriyyeye. Esâsı a'Edâd-ı hürüfdür ve bünyâdî ma'ânî-i zurüfdür. Kilîdi yididür, çerâğı tokuzdur, bidâyeti taşhîf-i vâhîddür ve nihâyeti habîb-i mâciddür. Bu târîhlerden şoñra ba'zî cezîre-i Rûm hârâb ola. Ammâ ol eyyâmda Rûm emn ü emânda ola ve hem ekâbirûñ ittîfâkı budur, âhîr-i mi'e içre kıyâmet kopa dimişlerdür ve hem tokuz [11b] yüz tokuzından şoñra doğan oğlan ol zamâna yitişse dimişler. Ol zamânuñ halkı ziyâde eşîrâ olsa gerekdür. Dañi dimişler mülk-i Rûm'a eñ şoñra pâdişâh olan bir yalñ yüzli oğlan ola. Ol vaqt vây Rûm'uñ hâline. Ol oğlanuñ isminde iki mîm ola. Yâ Muhammed yâ Maħmûd ola. Bir mîm evvelinde ve bir mîm âhîrinde. Dañi dimişler tokuz yüzünden şoñra bu neslden devlet kesile. [12a] Bir neseb-i âhîre intikâl ide. 'Arâb'da 'Irâk'da hürüc ide. Efâzıl helâk erâzil ümerâ-yı 'ızâm ola. Dañi dimişler be kâf be kâf Allâhu a'lem. Ol bir şahş ola, sulţân-ı 'âlî-şân ola, ismi vasaatında mîm ola.

Derviş Hâcî Hüseyin-i Akhisârî, *Risâle-i Cifr*, 06 Mîl Yz A 4650:

Geldük gâlib-mağlûb beyânına:

Bu 'ilmün gâyet gereklü 'amellerindendir. Pes, imdi işbu gâlib ve mağlûb beş mertebe üzerine zîkr olundu. Şekl-i evvel: Bade't-ı tarh iki şeklün baqiyyelerinden kalan biri ferd, biri zevc; ekşer eḳall üzerine gâlibdür. Mişâl, bunlar gibi: 12 / 34 / 56 / 78 / 89. Gerek ekşer olan ferd olsun gerek zevc olsun ekşer gâlibdür eḳall üzerine. Şekl-i şânî: İki şeklün ba'de't-ı tarh baqiyyelerinden ferd olsa ber-â-ber olmasa eḳall, ekşer üzerine gâlibdür. Mişâl, bunlar gibi: 13/35/57/79. Şekl-i şâlis: İki şeklün ba'de't-ı tarh baqiyyelerinden kalan zevc olsa ber-â-ber olmasa eḳall, ekşer üzerine gâlibdür: 24/46/78. Şekl-i Râbî: İki bile ferd olsa ber-â-ber olsa sâ'il, mes'ûl üzerine gâlibdür. Bunlar gibi: 11/33/55/77/99. Eşkâl-i ḥamse: İki şeklün baqiyyelerinden ba'de't-ı tarh zevc ḳalsa, ber-â-ber olsa mes'ûl gâlibdür sâ'il üzerine. Bunlar gibi: 22/44/66/88.

Geldük bu gâlib mağlûbuñ 'ameli beyânına:

Evvelâ birkaç nükte zîkr idelüm. Evvelâ bir kimesneden bir manşûb veyâ bir ḥâcet [6a] taleb eylemek murâd eyledün. Ol şahşuñ ismi lâzım ammâ ism ma'lûm degil, lafz-ı 'Abdullâh zîkr idüp evvel ḥarf ile âḥir ḥarfın alup cümel-i kebîr ḥesâbınca ḥesâb idüp 'anâşırdan başḳa başḳa taḥrîr idüp ve cümel ve vasaḫ ḥesâbınca 'aded virüp ḫoḫuz ḫoḫuz tarḫ idüp bâḳî ḳalan 'adedlerin taḫtına vaz' eyleyüp eşkâl-i ḥamîse nazâr eyleyesin. Gâlibin göresin ve kendü ismi daḫi evvel ḥarfın ve âḥir ḥarfın alup aḳvâl-i şâbıḳa üzere ḥesâb idüp gâlibin ve mağlûbın göresin. Andan şoñra maḫlûbuñ gâlib olan 'anâsır ile kendüñde gâlib olan 'anâşırı eşkâl-i ḫumsda göresin. Eger mağlûbuñ gâlib olan 'anâşırına senün gâlib olan 'anâşıruñ gâlib olursa, ol taleb eyledüğüñ iş her ne ise, eger manşûb eger ḡayrı ḥâcet, ol kimesnenün yanında revâ olur. Yanında bir sözüñ iki olmaz. İnşâallâhu te'âlâ. Bu ḳavl İmâm 'Alî'nüñdür (raḡyallâhu 'anh). Ta'ab ile añlanur olsa ta'ayyün ile añlaturuz. Lafz'ş-şuyû', anuñla 'amel eyleyesiz, dirler. Meşelâ bir kimesne 'Alî imiş, ammâ ḫalk içinde Deli 'Alî dirler imiş, yâḫud 'Alî Efendi dirler imiş, yâḫud Alî Aḡa, 'Alî Beḡ; hemân şuyû' olan her ne lafz ise anı eyleyesin.

Sofya Sâkinlerinden Hüseyin Efendi'nin 'İlm-i Cifrdan İstihrâc Eylediği, 06 Hk 4328/3:

وَأَخْرَجَ الْمُشْرِكُونَ حَالَهُمْ مَعْلُوسًا

[32b] Ya' nî tâ'ife-i müşrikün izhâr-ı fitne iderler. Lâkin hâlleri 'aksine gelüp diğger-gün olmasına delâletdür ve 'azîm belâya giriftâ ola. Ya' nî kâifler cümlesi tağlara düşüp büyükleri ve küçükleri ve 'avratları esîr olıyardur. Ya' nî cünd-i İslâm küffâr memleketine varup anda karar eyleyüp nice zamân hükümet eylese gerekdür.

الْفَقِيرُ الْفَقِيرُ لَا يَعْلَمُ مِنَ الْعِزَّةِ وَالْمُشْرِكُونَ عَجَبًا

Ya' nî 'asker-i İslâm'da ganî ve fakîr bilinmeyüp mâl-i gınâya öyle müstağrak ola ki küffâr 'acebe kıllalar. Ya' nî a'lâ ve ednâ bilinmeye. Bâb-ı Sulţân: Bir müdebbir ü 'âkil ü dânâ kimesne zühür eyleyüp gelse gerekdür. Ehl-i İslâm anuñ re'yini şutup didüğüne ittifağ üzere râzî ve teslîm olalar.

وَلَا تَخَافُونَ وَرُطَةً بَيْنَ قَوْمَيْنِ

Ya' nî şüretâ sizler iki kavmüñ beyninde olan bu vartadan havf itmeyin. Zîrâ ol varta şüretâdur. Ya' nî şark tarafından garba varınca ne kadar müşrikîn tâ'ife var ise cümlesi emr-i Hağğ ile 'azîm havfa düşe.

قَدَارَكُمْ مِنْ خَوْفِهِمْ إِلَّا يَكُونُ غَافِلًا

Ya' nî ol kâfirler havflarından 'asker tedârik ideler. Gâfil olmamak içün hareket üzere dururlar. Yoğsa murâdları ceng ü cidâl değıldür.

Kâ'imî Hasan Efendi, *Divan*, 06 Mil Yz A 2786:

Şark u ğarbı berr ü bahri kapladı özge şadâ
 Feyz-i aqdesden irişdi zâhir ü bâtın edâ
 Mîm sîne ' ayn ide nuşret ide cânlar fedâ
 Hânedâni heft iklîm ola bir şâha gedâ
 Şeş cihâna zâhir olur bil ki Hâk'dan bu nidâ
 Şâh Süleymân milketinde kul komağ diler Hudâ

Gösterür ' ilm-i ledünni işbu sırr-ı men ' aref
 Her cihetle zâhir oldı yoğdur anda bir taraf
 Anı andan öğrenüp izhâr ider cümle herif
 Kırtulur bunda olanlar suçlarına mu' terif
 Dîn-i İslâm buldı dâ'im nuşret ü ' izz ü şeref
 Şâh Süleymân milketinde kul komağ diler Hudâ

Hamdülillâh geldi eyyâm-ı sa' âdet ğam değil
 Hâk'ı bir bil münhezim ola şakâvet ğam değil
 Gel sürûra çün gide cümle ' adâvet ğam değil
 Hubb-ı Hâk'da ma'v ola her dem kasâvet ğam değil
 Buldı nuşret çünki İslâm [hem] selâmet ğam değil
 Şâh Süleymân milketinde kul komağ diler Hudâ

Emr-i Hâk'dur top çekilsün şimdi Efrenğ üstine
 Fî-sebîlillâh ğazâdur yûri bed-reng üstine
 Şulh iken bunda çıkarlar hîle ve ceng üstine
 Uğradup ańsız levendi bunca tûfeng üstine
 İntikâm almağ revâdur yanmaya deng üstine
 Şâh Süleymân milketinde kul komağ diler Hudâ

Kâfir ü münkir münâfık ola dâ'im ser-nigün
 Vardılar ka' r-ı caħîme şâhib-i kâf ile nün
 Ğâlib olmağ düşmene her vech ile çün mü'minün
 Yâ şehâdet yâ ğazâdur haşmına olmaz zebün
 Mât olur bir şâh evinde her kuralunca oyun
 Şâh Süleymân milketinde kul komağ diler Hudâ

Fitne-i âhîr zamândur Hân Muhammed çok yaşa
 Pek uyansun bu ğazâda geldi bir hâldür başa
 Ser-ğade şimdi baçalum gönderilse bir paşa
 Yol virilmez düşmen ile aña bir hoş uzlaşa
 Vaḳti zîrâ gelmemişdür bir uşûle yaklaşa
 Şâh Süleymân milketinde kul ḳomaḳ diler Hudâ

Anonim, *Hâzâ Cifr li-Şeyḫ İlâhî Ḳaddese Surrehu*, 06 Mil Yz FB 373:

Aḳḫişâr'da sâkin merḥûm Sulṫân Süleymân Maġnisa'da iken H̄'âcesi şıla-i raḥm için Aḳḫişâr'a 'azm eyleyüp şeyḫ-i müşârun ileyhe mülâḳat olduḳda ba'de'l-muşâḫabet selâṫîn-i Âl-i 'Oşmân keyfiyyet-i ḫâlleri zıkr olındı. Bu kerre ḫ̄'âce-i sulṫân şeyḫ ḫâzretlerine eyitdi kim: Sulṫânüm! Âl-i 'Oşmân 'acabâ ne zamâna dek 'âleme niḫâm virürler ve inḳırâzı ne zamâna dek olur?" diyü su'âl itdiler. Şeyḫ cevâb itdi ki: "Fâtiḫatü'l-Kitâb ki Şeb' a'l-Meşânî'dür, nüzûli vaḳtinde aşḫâb-ı kirâm Fâtiḫa'nuñ ḫükminden su'âl itdiler. Ba'dehu Ḥâzret-i Risâlet-penâh buyurdılar ki cümle ḫükminden biri her kelime-i şerîfi yir yüzinde olan ḫulefâya mensûbdur. Meşelâ Ḥâzret-i Âdem 'aleyhi's-selâm devrinden benüm nübüvvetüme gelince Fâtiḫa'nuñ besmele-i şerîfinüñ ḫurûfî muḳâbelesinde ḫulefâ gelmişdür ve ben el-ḫamdülillâh ḫarflerine mensûbam ki Aḫmed Muhammed Muḫtâr Rabbi'l-'âlemîn ḫarfleri çehâr yârümdür rıdḫânallâhi te'âlâ ecma'în ism-i şerîfleridür." diyü buyurmuşlardır. Ma'lûm olan budur ki evvel zamândan berü ḫulefâ ve selâṫîn-i mâziyye ki Âl-i 'Oşmân'a gelince ḫurûf-ı er-Raḥmân er-Raḫîm ile mâliki yevmi'd-dîn ḫarflerinde olan ḫilâfet Sulṫân 'Alâe'd-dîn daḫi biledür. Bundan şoñra Âl-i 'Oşmân iyyâke na'büdü'den ibtidâ olup ḫâlâ Sulṫân Süleymân'a gelince ihdine's-şirâte'l-müstaḳîm kelimât-ı ḫikmet-âmîzün ḫikmetidür. Bundan böyle Fâtiḫatü'l-Kitâb tamam olunca Âl-i 'Oşmân silsilesi münḫariz olmaz, didi. Bu kerre H̄'âce-i sulṫân eyitdi: "Sulṫânüm, bu taḳdîrce Âl-i 'Oşmân âyâ ḳanḳı târiḫe varıncaya dek 'âleme niḫâm vire?" didükde Şeyḫ buyurdi ki: "Ḥâlâ, şimdi sene toḳuz yüz yigirmi ikidür. İşbu zamândan bin dört yüz târiḫine gelince ḫilâfet Âl-i [71b] 'Oşmân'a bâḳîdür." didi. Lâkin ḫurûf-ı en'amtü ḫarflerine geldükde Ḳırım ḫânı oġlanlarından birisi sulṫân olup taḫta geḫer. Lâkin ḳarâr bulmaz. Fî'l-ḫâl zâ' il olur. Gine salṫanat Âl-i 'Oşmân'a naḳl ider. Tâ kim ḫurûf yine el-Ḥamdü lillâh'a mürâca'at idince. Ol vaḳt Muhammed Mehdi ḫâzretleri zuhûr ider. Lâkin ol nesllerinden olmaḳ lâzım ve lâkin ḫâric daḫi deġildir. Bunlaruñ nesllerinden 'Ali Velî kimseler gelse gerekdür." didi. "Bu kerre anlar gelüp benüm merḳadümi ziyâret idüp ve merḳadümi yıḳup yeñiden 'imâret eylese gerekdür. H̄'âce eyitdi ki: "Yâ Sulṫânüm, bunı hemân daḫi

açıktan beyân buyurursañuz, sizler dañı sulţana i' lâm idüp hânķāhuñuzı yeñiden mi' mār itsünler.” didi. Şeyh hazretleri dañı buyurdu kim: “Benüm ihtiyācumdan mı 'arz-ı esrār itdüm kıyāsında olma ve beni zamāne hākimlerine fāş itme. Rızām yokdur. Yoħsa keşf iderseñ saña bed-du'ā iderem.” didi. “Ben, oğul ķoydum, mi' mār ider.” didi. Ben eyitdüm: “Pādişāha vallāhi söylemeyem, hemān baña luf eyle.” didüm. Şeyh buyurdu kim: “Size bu ķadarca iktifā ider. Ötesin siz tefhīm idemezsiniz. Taħammül itmeyüp fı'l-hāl izhār idersin. Hāl ķalde gerekmez, zırā keşf-i hāl hayz-ı ricāldür.” didükde H'āce hemān cür'et itmeyüp şeyhüñ hayr du'āsın alup gitdi. İmdi gözüm, bu 'ibāretten trāş idüp 'āmil olasız. Temmetü'l-ķelām.

Anonim, *Risāle-i Cifr*, 18 Hk 393/2:

[5b] İşbu risāle Cifr-i Kebīr'den müstahreddür. Şems ķankı burcda ve ķankı derecede ve ķamer dañı ķankı burcda ve ķankı derecedür ve her gün ve her vaķtde ķankı mezilledür ve ol menzilde iken neye meşğul olmaķ gerek ve ne ķārdan ihtirāz itmek gerekdür, anı beyān ider.

Evvel, seyr-i şems beyānındadır. bilgil ki kaçan nev-rüz günü olsa ol gün şems, hāmelüñ evvel derecesinde olur. Ol gün eski yıl tamām olur ve yeñi yıla ibtidā olur. Bes, bilmek gerekdür ki şems, bu on burcuñ ba' zısında otuz üç gün ve ba' zısında otuz bir gün ve ba' zısında otuz bir gün ve ba' zısında otuz gün ve ba' zısında yiğirmi toķuz gün ķarār ider ve her gün bir derece seyr ider. Ammā şems ķankı burcdadır, bilmek dilerseñ nev-rüz gününde tā maţşüb idindüğüñ güne varınca hēsāb eyle. Hāmeden ibtidā idüp her bir derece hişsesi miķdārı ķısmet eyle. Ķankı burcda ve ķankı derecede nihāyet bulursa şems ol burcdadır. Meşelā nev-rüz gününden tā maţlüb gününe varınca hēsāb itdün [6a] yitmiş gün geçmiş, ol yetmiş günüñ otuz birin hāmele virdün ve otuz birin şevre virdün, hişşeleridür. Sekiz bāķī... Bu sekizi cevzāya virdün, bu taķdīrce şems cevzānuñ sekizinci derecesinde olur. Bu ķā' ide hāţruñda ħursun. Bu ķā' ide ile āfitāb ķankı burcda olduğın bilesiñ ve dañı rüz u şeb yiğirmi dōrt sā' atdür ve her sā' at on biş derecedür ve her derece altmış daķıķadur ve her daķıķa altmış şāniye, altmış şālişedür, tā 'āşire varınca ve her 'āşire göz yumup açıncadır. Kaçan gün artmağā başlasa, günde bir derece artar ve ķısalrsa yine bir derece ķışalur ve gün ğayet ile uzasa on biş sā' at olur ve gece toķuz ķalur ve gün ķışalsa yine bu kıyās iledür. Allāhu a' lem bi'ş-şavāb.

Maķāle-i şānī, seyr-i ķamer beyānındadır. Ammā seyr-i kamerüñ ma'rifeti şöyledür ki ay kaç günlük olursa taz' if eyleyesin ve biş dañı ziyāde idesiñ. Göresiñ kaç kerre biş olur şemsün olduğı [6b] burcdan bişer bişer ķısmet idesiñ. Ķankı

burcda nihāyet bulursa kamer ol burcda, meşelā şems hamel burcında olsa ve kamer daḥi on günlük olsa taz̄ īf eyledūn, yiğirmi oldu. Biş daḥi ziyāde eyledūn, yiğirmi biş oldu. Cümle biş kerre biş oldu. Andan şoñra hamele, şevre, cevzāya, sereḫāna, esede, bişer kısmet itdūn. Esedde tamām oldu. Bu taq̄dīrce kamer esedūn āḫir derecesinde olur. Bu kā' ide ile ay kañkı burcda olduğımı bilesiñ. Ammā kamerūn kañkı derecede olduğunun ma'rifeti şöyledür ki yine şems hamelūn onıncı derecesinde olsa ve ay daḥi on günlük olsa, onı on ikiye ḍarb idicek yüz yiğirmi olur. Andan yiğirmi birin hamele virdūn. Zīrā hamelūn ḫişşesi anuñla tamām oldu. Bākī ḫoksan ḫokuz ḫaldı. Andan otuz birin daḥi şevre virdūn ve otuz ikisin cevzāya virdūn ve otuz birin sereḫāna virdūn, ḫişşeleri tamām oldu. Bākī biş ḫaldı. Bu taq̄dīrce ay esedūn bişinci derecesinde oldu. İşte bu kā' ide ile [7a] z̄ikr olındı, 'amel olma. Her yılda bu yılca carī oldu. Aşlā taḫallūf itmez.

Anonim, *Hāzā Risāle-i Cifr-i Cāmi' Emīrū'l-Mü'minīn 'Alī –Raḍyallāhu 'anhu kerremallāhu vechehu- İstīhrāc İtmişdür, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, 19 Hk 593/8:*

[57a] Bilgil ki ādem yidi 'azādur ve yidi ḫat yirdür ve yidi ḫat gökdür ve yidi seyyāredür ve yidi melekdür. Bu cümleyi Bārī te'ālā ḫalk itdi ve her birine ad virdi. Evvel Kamer, ikinci 'Uḫārīd, üçüncü Zühre, dördüncü Şems, bişinci Mirrīḫ, altıncı Müşterī, yidinci Zuḫal. İmdi her sitāreye dört melek bir a'vān müvekkildür ve her melek dörder ism tesbīḫ ider ve her a'vān ikişer ism tesbīḫ ider ism-i a'zamdan. İsm-i a'zam yüz yiğirmi altı ismdür ism-i zātadan ḡayrı. İsm-i zāt: Hüvallahellezī lā-ilāhe illā hū'dur. İmdi bilgil ve āḡāḫ olḡıl cümle esmā taḫsīm olındı. Her seyyāreye dört melek bir a'vān müvekkildür. Yidi a'vānda yidisi daḥi sūnnīdür. Muḫammed Muşḫafā'ya īmān getürmişlerdür. Eger 'amel ḫılmaḫ dilerseñ a'vāna and vir, melek ismine, meleḡe and vir, Bārī ismine. Murāduñ ḫāşıl ola. Eger dilerseñ men 'arefe'ye mütē'alliḫ olasın. Kendü ismüñi hesab ḫılḡıl ebced ḫesābınca. On ikişer ḫarḫ eyle. Gör kim ne ḫalur, ḫaḡı seyyāreye mensūbdur, ol seyyāreler ismi birle kendü ismüñi vefḫ it ve daḥi ve daḥi ol melekler ismi birle vefḫ it. Kendü eyyāmuñda buḫūr it, ismūñ oḫumaḡına mülāzemet it her şubḫ u şām tā bilesin kim kendūn neye mütē'alliḫsin kendü ikindūñden saña bir ḫapu açıla bilesin kim sen seni ne ḫişisin sen. Dünyāñ ve āḫiretūñ ma'mūr ola. Bunca envā' -ı nūr-ı tecelliyāt saña ḫāşıl ola ve bunca melek ü a'vān saña ḫāzır ola, tā bilesin kim dünyā neyimiş ve āḫiret neyimiş, andan şoñra benī ādem da'vāsın ḫılasın. Şol kimesne kim kendüyi bilmez ve esmāsın bilmez ve meleḡini bilmez ve a'vānını bilmez ve eyyāmın bilmez ve buḫūrın bilmez ve naḫsın bilmez ve sa'dın bilmez ya'nī ḫayrın ve şerrin bilmez daḥi benī ādem da'vāsın ḫılır. Bārī te'ālādan utanmaz. Zīrā kim Ḥaḫ Subḫānehu ve

te‘ālā kelām-ı kadīm içinde buyurmuşdur kim: (وجوه يومئذ نصره الى ربها ناظرة)¹ Pes eyle olıcağ Bārī te‘ālādan utanmağ gerek. Kişi kendüyi bilmek, ardınca olmağ gerek. Çünkü bildüñ ki Bārī te‘ālā her yirde hâzırdur ve nâzırdur. İmdi niçün kendüñe taqşırılık idersin. Kendüñi mağbün u maħrüm idersin. İmdi bilgil ve fehm eylegil, dünyā fānīdür ve āhıret bākīdür. İmdi gerekdür kim her kişi kendüyi kırtara tā kim dünyāsı ve āhıreti ma‘mūr ola. Bu ism-i a‘zam berekātında ammā her kişi kendüsi ism-i a‘zamdur. Mā-hāzā bilmezsin kim ism-i a‘zam nedür. Şuña beñzer kim kendü ismini bilür, müsemmasını bilmez. İmdi bilgil ve āgāh olğıl, dūni günü meşğul olğıl her ismüñ ‘adedince. Ba‘z-ı meşāyihler dimişlerdür kim bir olsa ismüñ müsemması oldur dirler. Ammā Hızret-i ‘Alī –rađyallāhu ‘anhu kerremallāhu vechehu- eydür: Her ismüñ ‘adedince oğumağ gerek. Murāduñ hāşıl ola dünyā ve āhıret.

Eger t̄alib maṭlūb için kılamak dilesen ebced hesabı birle hesab eylegil. On iki on iki tarḫ kılgıl. Gör kim mā-bākī ne kaldı ve kaṅı seyyāreye mensūbdur? T̄alib ve maṭlūb kevkeblerinüñ harflerin bilesin. Ol iki kevkeb harflerin vefk idesin, buḫūr idesin. T̄alib ve maṭlūb adın daḫi vefk it, buḫūr it ve t̄alib meleği birle maṭlūb meleği adların daḫi vefk it, buḫūr it ve t̄alib a‘vān birle maṭlūb a‘vān adların vefk ü buḫūr it ve t̄alib esmāsı birle maṭlūb esmāsını vefk it, buḫūr it, kendü eyyāmuñda daḫi getir. A‘vānın ismin āteşde gōm ve melek ismi birle Bārī ismin [57b] kendüñde getir daḫi ‘adedi kaḫarı her şubḫ u şām oğumağa mülāzemet it ve buḫūr it. Murāduñ hāşıl ola. İnşāallāhu te‘ālā.

Sonnotlar

1 En’am 6/50: “De ki: “Ben size, ‘Allah’ın hazineleri benim yanımdadır.’ demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size ‘Ben bir meleğim.’ de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum.”

Neml 27/65: “De ki: “Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilemezler, ancak Allah bilir. Onlar öldükten sonra ne zaman diriltileceklerinin de farkında değildiler.”

Yunus 10/20: “De ki: “Gayb ancak Allah’ındır. Bekleyin, şüphesiz ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!”

2 Asıl adı Abdurrahman bin Muhammed bin Ali bin Ahmed el-Bistāmī el-Hurūfī’dir. Tasavvufi ve tarihî eserlerinin yanı sıra harflerin gizemi, simya, cifir, büyü gibi konularla da ilginmiştir. Antakya doğumlu olup ilim öğrenmek için pek çok şehir gezdikten sonra Bursa’ya gelmiştir. 1454 yılında burada vefat etmiştir (Çağrırcı 1992: 218).

3 Bir gün Resūlallāh ‘aleyhi’s-selām mescid-i şerifinde [2a] otururdu. Cebra’îl ‘aleyhi’s-selām Hak Te‘ālā Hazretlerinden selām getirdi ve cennetten iki elma getirdi. İttifāk Hasan ile Hüseyñ Hazretleri radyallāhu ‘anhümā dedelerin göre gelmişlerdi. Resūlallāh dahi elmanın birin Hasan’a ve birin Hüseyñ’e verdiler. Dahi elleride tutup Hocalarına geldiler. Hoca gördü, “Bu elma dünyā elmasına benzemez, yıldızına benzer.” Hoca bu elmayı yedi. Ol dem karnı şişti. Mugayyebāt ‘ilmi gönlünden [2b] diline revāne oldu. Gelicek ahvālden söylemeğe başladı. Şöyle ki halk başına üştü. Resūl Hazreti’ne dediler. Anlar dahi Hoca’ya geldiler. Eyittiler: Yā İbn U‘kāb sana ne hāl oldu ki bunun gibi nesnelere haber verirsin?” İbn U‘kāb dahi hālî dedi. Resūlallāh Hazreti mübārek eliyle İbn

U'kâb'ın karın[ını] sığadı. Ol hâl ondan zâ'il oldu. İbn U'kâb'un sözleri çoktur. Buyurdu: Bunun sözlerin takdîm ü te'hîr [3a] edeler. Hem öyle ettiler. Cühelâdan sakladılar. Onun sözlerini ehl-i Mısır cümle güftesini şi'r etmişlerdir. Ol sebebden Resûlallâh 'aleyhi's-selâm buyurdu: Hak celle ve 'alânın gizli hazineleri vardır. O hazinelerin miftâhı şi'rler lisândır.

4 Asıl adı Muhyiddîn Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî olan meşhur mutasavvıf 1165-1240 yılları arasında yaşamış ve İslâm coğrafyasını derinden etkilemiştir. Bu nedenle adı Şeyh-i Ekber (Büyük Şeyh) olarak da bilinir. İki yüzden fazla eseri olan İbn-i Arabî'nin daha çok Fütûhâtü'l-Mekkiye ile Füsûsü'l-Hikem adlı eserleri bilinir (bkz. Kılıç 1999: 493-516).

5 1625-1635 yılları arasında doğduğu tahmin edilen Kâimî'nin asıl adı Hasan'dır. Saraybosnalı olan şair Sofya, İstanbul ve Konya'da ikamet ettikten sonra memleketine geri döner. Sinan Ağa Tekkesi'nde Kâdirî şeyhliği yapar. Ayrıca kendi evini de bir Halveti tekkesi olarak kullanır. 1690-1691 yıllarında vefat eder. Divan'ı dışında Vâridât adı verilen ikinci bir eseri bulunur (Samîç 2001: 215). “En önemli eseri Vâridât'tır. Cifir ilmine dair olan bu kitabın çok okunmasına rağmen edebi bir değeri yoktur. Geleceğe dair olaylar yapılan hususî hesaplarla bildirilir. Osmanlı Rumelisi'nin risk altında olduğu bir dönemde bölge insanının geleceğine yönelik bu anlamdaki göndermeler bura halkı üzerinde etkili olmuş ve eserin şairi efsanevi bir özellik kazanmıştır (İsen, 2015).” Vâridât'ta yer alan şiirlerin birçoğu Divan nüshaları içinde de yer almaktadır.

6 Şiirlerinde cifr sözcüğünü kullanan başka şairler:

Cifr ile vefk-i mutalsam dopdolu

İlm-i sırr-ı Hâlik-i azam gönül (Hâtemî ö. 1810) (Aksoyak 2014)

Fehm eyleyemez nükte-şinâsân-ı zamâne

Her bir sühan-ı müşkili bir cifr-i Alidür (Fâik ö. 1715) (Üstüner, 2014)

7 Solakzade bu rivayeti Gelibolulu Âli'den aldığını belirtir. Ayrıca Kemalpaşazade'nin bu cifir tetkikati ile ilgili bir de risale yazdığını belirtir. Sultan Selim'in Mısır fethiyle müjdelendiği yerin İbnü'l-Arabî'ye ait ziyaretgâh olması dikkati çekmektedir. “Zira İbnü'l-Arabî, eş-Şecereüt'nu'mânîyye fi'd-Devleti'l-Osmaniyye adıyla geleceğe dair olayların ele alındığı bir risale kaleme almıştı. Sadreddin Konevi'nin bu risale üzerine yazdığı şerh ile Sultan Selim'in Şam'da iken kendisine cifr ilmiyle Mısır'ı fethedeceğini söyleyen âlimin görüşleri birbiriyile uyumludur. Konevi de İbnü'l-Arabî'ye atıf yaparak Osmanlıların Anadolu'da kuracağı salih bir devlete işaret ettiğini ileri sürmüştür (Dolu, 2016: 29).”

8 “Size bu kadarca iktifâ eder. Ötesin siz tefhîm edemezsiniz. Tahammül etmeyip fi'l-hâl izhâr edersin. Hâl kâlde gerekmez, zirâ keşf-i hâl hayz-ı ricâldır.” dedikde Hâce hemân cür'et etmeyip şeyhin hayr du'âsın alıp gitti [71b].

9 Şiirin devamı şu şekildedir:

Nûn ve'l-kalem başından alınsa nûn-ı Yûnus

Oldukda harf-i diğer olur bu remz azher

Miftâh-ı sûre-i Kâf ser-hadd-i Kâf tâ Kâf

Munzamm olunmak ister rây-ı resûl peyâm-ber

Hâ-yı hû ile âhir maksûd oldu zâhir

Beyt-i veliyyü'l-ekber el-hâc 'ıyd-ı ekber

Ey pâdişâh-ı fahhâm Sultân Hâcî Bayram

Rûhân ister ikrâm Müştâk 'abd-i çâker (1264 Takvîm-hâne-i Âmire baskısı)

10 Değerli Hocam M. Fatih Köksal, söz konusu reddiyeyi 11. Milli Türkoloji Kongresi'nde bildiri olarak sunmuştur. Metni benimle paylaştığı için kendisine şükranlarımı sunarım.

11 Şairlerin cifrle uğraştıkları bilgisi “Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi”nin web sayfasında yapılan tarama neticesinde elde edilmiştir.

12 Her sûret yetmiş pâdişâh adına işârettir. Yetmiş, yigirmi sekize darb eylesen bin dokuz yüz altmış pâdişâh adı hâsıl olur. Ol pâdişâhlar birer zamânda vücûda gelse gerektir. Dahi bu kitâb içinde yedi sûret vardır. Yedi kevkab ‘adedince anda mezkûrdur, on dört halife adı Ümeyye’den ‘Osmân bin ‘Affân’dan gayrı onların evveli Mu‘âviye âhiri Mervân bin Muhammed’dir. Onların devlet-i hilâfeti seksan yıldır. Bin ay olur. Dahi on iki ay sûreti vardır, on iki burc ‘adedince, anda zikr olunmuştur. On iki halife adı hulefâ-yı Benî ‘Abbâs devleti. [Evveli] Ebû’l-‘Abbâs’tır. Âhiri Muhammed Mehdi’dır.

13 Dükeli melhanelere ve fitnelere bâ’is olan pâdişâhların adı Emîrû’l-Mü’minîn Hasan hilâfetinden inkırâz-ı ‘âleme değîn eimme-i râsihûn ki Hazret-i ‘Ali -kerremallâhu vechehu- oğlanlarıdır, dükeli bu ‘ilmi bilirlirdi. Bu kitâbda mestûrdur. Ve dükeli şehirlerin harâb olıcak ve harâb olmasının sebebini ve ol yigirmi bir bin altı yüz on bir şehrin adı onda mestûrdur. Ve yedi iklimin içinde yetmiş bin pâdişâh olsa gerek. Bunların hâlleri ve vâkı’aları mezkûrdur. Dahi kıyâmet ‘âlametlerin ve hurûc-ı Mehdi ve Benî Asfar ve Ricâl’in hurûcu ve feth-i Kostantıniye ve nüzûl-i ‘İsâ -‘aleyhi’s-selâm-ve hurûc-ı Ye’cûc ve güneş mağribden doğacağıın ‘ale’t-tafsîl beyân olunmuştur.

Kaynaklar

I. Yazma Eserler

Anonim, *Cifr*, Milli Kütüphane Yazmaları, 06 Mil Yz Cönk 271, 88b-92b.

Anonim, *Hâzâ Cifr li-Şeyh İlähi Kaddese Surrehu*, Milli Kütüphane Yazmaları, 06 FB 373, 71a-71b.

Anonim, *Hâzâ Risâle-i Cifr-i Câmi’ Emîrû’l-Mü’minîn ‘Alî –Radyallâhu ‘anhu kerremallâhu vechehu- İstihrâc İmişdür*, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, 19 Hk 593/8.

Anonim, *Risâle-i Cifr*, Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 18 Hk 393/2.

Anonim, *Sofya Sâkinlerinden Hüseyin Efendi’nin ‘İlm-i Cifrdan İstihrâc Eylediği*, Milli Kütüphane Yazmaları, 06 Hk 4328/3.

Anonim, *Tercüme-i Ta’bir-i Şeyh Abdurrahmân el-Bistâmî Fî-‘ilmi’l-Cifr*, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, 19 Hk 3109.

Dervîş Hâcî Hüseyin-i Akhisârî, *Risâle-i Cifr*, Milli Kütüphane Yazmaları, 06 Mil Yz A 4650.

Kâimî Hasan Efendi, *Hâzâ Kasidet-i Kâ’imî Hasan Efendi*, Milli Kütüphane Yazmaları, 06 Mil Yz A 2786.

II. Yazılı Kaynaklar

Aksoyak, İsmail Hakkı. (2014). “Hâtemî, Haydar”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü: <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6479> [31.08.2018]

Aydın, Mehmet Uğur. (2007). “Kâimî Divanı Transkripsiyonlu Metni ve Tahlili”, Basılmamış yüksek lisans tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bardakçı, Murat. (2014). “Kâhin Müştâk Baba İle Hüseyin Efendi Kendi Ölümlerini de Önceden Bilmişlerdi”, <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/934332-kahin-mustak-baba-ile-huseyin-efendi-kendi-idamlarini-da-nceden-bilmislerdi> [26.09.2018]
- Çabuk, Vahit. (1989). *Solak-zâde Tarihi* C. 2, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çağrıncı, Mustafa. (1992). “Bistâmî Abdurrahman bin Muhammed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, s. 218-219.
- Dolu, Alattin. (2016). “Osmanlı Kroniklerinde Kudüs Algısı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 25/1, s. 21-46.
- Erdoğan, Kenan. (1998). *Niyâzî-i Mısrî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. (1972), “Niyâzî-i Mısrî”, *Şarkiyat Mecmuası*, C. VII, s. 183-226.
- İbn Haldun. (1996). *Mukaddime II*, Çev.: Zakir Kadiri Ugan, İstanbul: milli Eğitim Basımevi.
- İsen, Mustafa. (2015). “Kâimî Hasan Efendi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6860> [30.08.2018]
- Kâimî. (tarihsiz), *Divan*, 06 Mil Yz A 2786, 37a-38a.
- Kara, Necati. (1994). “Kur’ân’da Ğayb”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 54-90.
- Kılıç, M. Erol. (1999), “İbnü’l-Arabî, Muhyiddin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 20, s. 493-516.
- Köksal, Mehmet Fatih. (2014). “Müşâk Baba Aslında Ne Dedi?”, 11. Millî Türkoloji Kongresi 11-13 Kasım 2014 (basılmamış bildiri metni), İstanbul.
- Öz, Ahmet. (2016). “Hurufilik Akımının Kuran Ayetlerini İstismarı”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 27, s. 183-220.
- Özgül, Ayhan. (2004). “İlyâs b. İsâ-yı Saruhânî’nin Rumûzu’l-Kunûz Adlı Eserin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, Basılmamış yüksek lisans tezi Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Samiç, Jasna. (2001). “Kâ’imî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, s. 215.
- Tatcı, Mustafa. (2014). “Limni’de Sürgün Bir Veli: Niyâzî-i Mısrî”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması 26-28 Mayıs 2014 Bildirileri*, Eskişehir, s. 201-229.
- Üstüner, Kaplan. (2014). “Fâik, Mahmud Efendi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1485> [31.08.2018]
- Yurdagür, Metin. (1993). “Cefr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, s. 215-218.